

a diplomáig. Mindezek alapján úgy tűnik, a nemzetközi képzési formák adaptációja helyett az intézmények "önmozgása" hozta létre az idegen nyelvű képzést a nyolcvanas évek második felében, mely önmagában kevéssé lehet elég a versenyképességhez a "táborok" felbomlása után.

Az intézmények nem fordítanak különösebb gondot a külföldi diákok informálódására és beilleszkedési nehézségeinek könnyítésére sem. A magyar nyelvtanfolyamok a diákok szerint használhatatlan tudást nyújtanak, angoltól is csak magánnyelviskolákban lehet eredményesen felzárkózni. "Odahaza" pedig nem található szinte semmi információ a magyar egyetemek programjairól, a jelentkezés már kint tanuló barátok és egyéb informális csatornák útján történik.

Az előkészítés hiányosságai közé tartozik a felvételi szelekciós szempontok teljes hiánya is: a legkülönbözőbb tanulmányi háttérrel (mint már említettük, néhol megfelelő középiskolai végzettség nélkül is) kerülnek be a hallgatók az egyetemi képzésbe. A kandidátusi fokozat elnyeréséhez az egyetemi doktoroknak és a frissen diplomázottaknak ugyanazokat a kevéssé hasznosítható kurzusokat kell végigjárniuk, vagy egyetemenként egészen különböző "Phd"-tanfolyamokon kell részt venniük. Még ha ez esetben a magyar Phd-rendszer általános kidolgozatlanágáról van is szó, figyelemreméltó végiggondolatlanág látható a külföldiek számára is ajánlott programokban. A tudományos fokozat megszerzéséhez szükséges kutatások is a legtöbb esetben rendezetlen háttérűek, sokszor sem az anyagiak, sem az egyéb feltételek (engedélyek, srb.) nem biztosítottak.

Mindezek alapján úgy tűnik, egyedül azok a hallgatók nevezhetők "szerencsésnek", akik eleve magyar kurzusokra jelentkeztek: ők elégedettek a tanulmányi eredményességgel és a programok értékével egyaránt: sokan közülük magyar házastársra lelve munkát is találnak. A kérdés csupán az, hogy vajon az ilyen típusú beilleszkedés-e a célja a nemzetközi programoknak.

Bár a kilencvenes évek az ún. „dolláros képzésben” is áttörést hoztak (Surányi Bálint: A dolláros képzés Magyarországon. Bp., Oktatókutató Intézet.), érdemes az arab diákok figyelmébe szívesen megemlíteni: nagyobb átgondoltságot és tervezettség igényel a felsőoktatás nemzetközi piaca a pusztán intézményi kezdeményezéseknél. A programoknak illeszkedniük kell azokhoz nemzetközi normákhoz és elvárásokhoz, melyek alapján a diákcsere programok és a posztgraduális képzések szerveződnek, államközi egyezmények-

ben kell a diplomák konvertálhatóságának feltételeit rögzíteni. Több szempontból is hasznos lenne a vasfüggöny ledőlése után a kurzusokat nyugat-európai egyetemekkel közösen szervezni. Egyrészt fontos lehet ez a szervezési tapasztalatok hasznosítása miatt, másrészt segíthet a harmadik világban található elit-villongások hatásainak csökkentésében is: Ashab kutatásai alapján feltételezi, hogy a kelet-európai egyetemeken szerzett diplomák konvertálását sok helyen az arab országok nyugat-európai egyetemeken tanult elitje akadályozza meg. A programszervezésnek nagyobb figyelmet kell fordítania a felvételi feltételek egységesítésére: a tandíjas tanfolyamok közönsége sem növelhető a szelekció háttérbe szorításával anélkül, hogy a képzés színvonala ne sínylené azt meg.

A kilencvenes évek Európájában Magyarország felsőoktatásának egyszerre kell megőriznie versenyképességét és presztízsét. Az arab diákok szerint a magyar felsőoktatás igen jó színvonaláról ismert, melyet kiegészít az ország viszonylag olcsó megélhetési ár-színvonala. Nagy veszteség lenne a jó hírt rövid távú bevételekért elpazarolni. Az új magyar felsőoktatáspolitikának az eddiginél hathatósabban kell segítenie és koordinálnia az intézmények nemzetközi programjainak kidolgozását és futtatását. Így nemcsak versenyképességünket javíthatjuk, de az országról alkotott nemzetközi képet és szimpátia növekedését is jelentősen segíthetjük.

Drahoš Péter

“HAZATELEPÍTETT” ÉS “ŐSHONOS” ZSIDÓK FRANCIAORSZÁGBAN

A zsidóság 2000 éves történelme a közösségen belüli és a közösségek közötti megosztottság állandósult mintáit mutatja. A farizeusok és szadduceusok, majd a diaszpórában a szefárd és askenázi zsidók, a 18. századtól a 20. század elejéig a felvilágosult, európaizálódott, illetve a jiddisül beszélő, gettóban élő ortodox zsidóság közötti elkülönülés, a hasszidizmus fellépésével teremtődött vallási szembenállás, a kulturális és nyelvi különbségek a "galíciai" és a "litván" közösségek között változatos formáit mutatják annak a megosztottságnak, amely a zsidó állam létrejötte után sem szűnt meg. Az európai és a keleti származású, illetve a vallásos és nem vallásos zsidók közötti különbség ma is választóvonalat jelent Izraelben.

A diaszpórában is létezik hasonló megosztottság. Franciaországban él ma Európa legnagyobb zsidó közössége (amely létszámát tekintve az amerikai és az

orosz után a harmadik legnagyobb az egész világon). Ez a zsidó közösség két világosan megkülönböztethető csoportra tagolódik, s jól tükrözi a más diaszpórákban meglévő ellentéteket, illusztrálva egyúttal a kisebbségen belüli kisebbség jelenségét.

A Francia Forradalom előtt 40.000 zsidó élt itt, főként Elzász-Lotharingia területén. Viszonylag zárt közösségeik idegen testet jelentettek a francia nemzet egészén belül. A forradalom során és Napóleon alatt elnyerték a politikai és állampolgári jogokat, cserébe elveszítették különbözőségük etnikai jellegét. A zsidó [juif], mint egy közösség tagja helyére az izraelita megnevezés került, amely a zsidó vallás önkéntes követőjét jelöli, s összeegyeztethetőbbnek tűnt a francia nemzethez tartozás jakobinus értelmezésével.

Ez az említett konnotáció napjainkra jelentős átalakuláson ment át, mivel egyre többen kezdték önmagukat a zsidó etnikumhoz, nem pedig az izraelita vallású közösséghez tartozó személyként meghatározni.

A vallási szokások, az eredet és a zsidó lét felfogásában az egyes közösségek között alapvető különbségek léteznek. A franciaországi zsidó népesség ugyanis több elemből tevődik össze: a francia-provanszál zsidókból, akiknek eredete még a római kora nyúlik vissza; a portugál és spanyol (ma szefárdnak nevezett) zsidókból, akik a spanyol inkvizíció elől menekülők leszármazottai; az elzász-lotharingiai zsidókból, akik századok óta élnek azon a területen; s végül a kelet-európai és az észak-afrikai emigránsok leszármazottaiból.

1840-ben 70 ezer zsidó élt Franciaországban, 1861-ben 89 ezer, 1939-ben 300 ezer; majd ez a szám a II. világháború pusztítása és a deportálás következtében lecsökkent 200.000 főre. A harminas években azonban a volt észak-afrikai gyarmatokról 350.000 zsidó települt át Franciaországba. 1956–67 között Marokkóból és Tunéziából a függetlenség elnyerését követően 90.000 zsidó érkezett, majd hamarosan további 250.000 Algériából. Az Algériából érkezők formálisan is francia állampolgárok voltak, a Marokkóból és Tunéziából érkezők pedig neveltetésük folytán tartoztak a francia kultúrához.

A bevándorlók különböztek a saját zsidó identitásukhoz és a francia identitáshoz való viszonyukban is. A marokkói és tunéziai zsidók (a a Lengyelországból és az Oroszországból emigrált zsidókhöz hasonlóan) főként a közösségen belülről házasodtak, míg az Algériából érkezettek, a franciaországi zsidókhöz hasonlóan a házassági exogámia jellemezte. Fontos különbségeket hordoz a

valláshoz való viszony. A szefárdok vallásosabbak, de nem feltétlenül konzervatívabbak, s ugyanakkor "szocialistábbak", mint az askenáziak.

Viszont a Kelet-Európából érkezettek közül, akik elhagyták vallásukat, és gyakran közel álltak a kommunizmushoz, sokan a 60-as 70-es években visszatértek a zsidó hitre. A hitükre visszatért askenáziak kevésbé merev felfogásban értelmezik a vallási előírásokat. A két csoport közeledésének jele például egy "askefárdi"-nak nevezett kevert liturgia terjedése.

A francia és zsidó identitás összeegyeztetése eltérő mértékben okoz gondot az egyes közösségekben. 1918 és 1939 között 150.000 zsidó érkezett Kelet-Európából Franciaországba, akik az üldöztetés emléket, a szocialista eszmék iránti vonzalmukat, a jiddis kultúrát és a társadalmi felemelkedés vágyát hozták magukkal. Főként közülük kerültek ki a jellegzetes – elsősorban konfekcióval foglalkozó – párizsi kiskereskedők.

Ezzel szemben az Algériából érkezők integrációja befejezett tény volt, és önkéntes, komplexusok nélküli azonosulást jelentett. Ők az arabok és a francia katolikusok kiközösítésére és üldözésére emlékeznek, de a francia kultúrát sajátjuknak tekintették, évszázados francia állampolgárságukra hivatkozhattak és bonyodalmak nélküli zsidó azonosságtudatuk alakulhatott ki. Ezzel szemben az askenáziak a holocaustra és a Vichy-rendszerre emlékeznek, és bizalmatlanok a keresztény többséggel szemben.

Sok jel utal arra, hogy a fejlődés e közösségek sokféleségétől a kulturális összeolvadás felé tart. Vannak akik az észak-afrikai származásúak és a franciák közötti kulturális ozmózisról beszélnek. Létezik ilyen ozmózis a szefárdok és askenáziak között is. Egyébiránt különös hatások érvényesülhetnek egy adott vallási közösségen belül. Az Észak-Afrikából érkezett megtért zsidók csatlakoztak a hasszidizmushoz, egy olyan misztikus szektához, amely a 18. századi Kelet-Európában született meg. A hasszidizmus viszont a 16. században Közép-Keleten és Észak-Afrikában élő szefárdok körében elterjedt kabbalizmus tradícióira épült, így a mai "hazatelepült", szefárdok pusztán csak "visszaveszik azt" az askenáziaktól. De néhány szefárd hasszidista ennél is messzebb megy: a kelet-európai zsidók hagyományos öltözetét viselik és jiddisül tanulnak.

Az askenáziak és szefárdok közeledését jelzi a világi és vallásos elemek keveredése is a zsidó identitásukat vállaló franciák körében. Ennek jele, hogy a legnagyobb párizsi zsidó kulturális és oktatási intézményben a szefárd és askenázi származású tanárok egyenlő arányban vannak jelen, s mindennapos dolognak

számít, hogy egy szefárd rabbi előadását egy közismerten baloldali érzelmű előadónak az aktuális politikai témákat tárgyaló előadása követi.

A kulturális kölcsönhatások ideológiai és politikai összefüggései már jóval bonyolultabbak. Az észak-afrikai zsidóknak valóban konfliktusokkal teli örökség jutott. Vallásuk szerint az askenázikhoz tartoznak, észak-afrikai életük emlékei a nem zsidó észak-afrikaiakkal való azonosulásukat erősítik. Ráadásul számos közös szál köti össze őket hajdani muzulmán szomszédaikkal, többek között a családra vonatkozó felfogásuk és étkezési szokásaik. Az Algériából Franciaországba települt zsidók gyakran ugyanazt a keresztnevet viselik, mint az ugyanonnan érkezett muzulmán bevándorlók: Amar, Benayoun, Haddad. Abban a mértékben, ahogy erősödik az emigráns és arabellenes erők fellépése, a "mély franciák" ellenségessége, s ez azzal fenyeget, hogy kiterjed az Észak-Afrikából bevándorolt zsidókra is, ez utóbbiak keresik a lehetőségét annak, hogy megkülönböztessék magukat az előbbiektől. Ennek érdekében gyakran kifogástalanul franciás keresztnevet választanak a gyerekeiknek, világias beállítottságú republikánus magatartást vesznek fel, illetve még egyértelműbb politikai állásfoglalásra törekednek (mint amilyen pl. a szélsőjobboldali Nemzeti Front támogatása).

Számos olyan élmény él még a kollektív emlékezetben, amely megkönnyítette a két közösség egymáshoz való közeledését: az Inkvizíció, és az azt követő üldözés, a vérvád, a kiközösítés és a gettótól, az antiszemitizmus, a társadalmilag és gyakran törvényesen is szentesített kisebbségi státus. Ehhez járulnak a jelenkor közös tapasztalatai: Izrael létrejötte és folyamatos fenyegetettsége, a har napos háború és az ehhez kötődő megrázkódtatások, az Izrael állam fennmaradásával kapcsolatos aggodalom (mivel ott nem csupán askenázik, de észak-afrikai zsidók is élnek), a jelenkori antiszemitizmus, a zsinagógák elleni támadások és a temetők meggyalázása, egyes politikusok felelőtlen antiszemita beszédei.

A szefárdok többsége osztja askenázi hittestvéreinek bizonyos aggodalmait, így az antiszemitizmus elleni harc, a szociális méltányosság, a kelet-európai zsidók sorsával való törődés, a francia kormányának a Közel-Kelettel, s főként a muzulmán terroristákkal kapcsolatos, olykor igen részrehajló politikájával szembeni fellépést illetően.

A mai Franciaországban élő két jelentős zsidó kisebbségi csoport különálló közösségként jelent meg a színen, mivel történelmük, kultúrájuk, korábbi földrajzi életterük és politikai tapasztalataik különbözősége egyaránt a megosztottságot erősítette. Az a tény, hogy ma közös államiság keretei

között élnek, nem volt elegendő a megosztottság felszámolásához.

Mindamellert, egymáshoz történő közeledésük, amely valamikor talán végleges egybeolvadáshoz vezet, egy sor nem politikai természetű egymásrautaltságon alapul. A zsidó közösségek közötti feszültségeket felváltották a zsidók és nem zsidók közötti jóval erősebbnek bizonyuló feszültségek, amelyek a modern társadalmak erősödő demokratizálódása és világiósodása dacára is tovább élnek.

*Safran, W.
Colorado Egyetem, USA
(fordította Tót Éva)*

SVÉDEK FINNORSZÁGBAN, FINNEK SVÉDORSZÁGBAN

A finnországi kisebbségi népcsoportokat lehetetlen történelmi, kulturális, nyelvi vagy társadalmi szempontból egyszerre tárgyalni, tehát oktatásügyüket is különválasztva kell vizsgálnunk. Egységes kisebbségi oktatáspolitikai nem létezik Finnországban.

A legnépesebb és legbefolyásosabb kisebbségi csoport a finnországi svédeké (300 ezer fő, a lakosság 6%-a). Finnországban nem kisebbségként, hanem svéd anyanyelvű finn állampolgárokként határozzák meg őket, nyelvüket pedig másik hazai nyelvnek hívják. A finn közigazgatási rendszer nyelvi szempontból is csoportosít: kétnyelvű a település, ha a másik nyelvet beszélők aránya legalább 8%, vagy legalább 8.000 fő, különben egy-nyelvű. A kétnyelvű település viszont csak abban az esetben válik egy-nyelvűvé, ha a kisebbségi nyelvet beszélők aránya 6% alá esik, az egy-nyelvű településeken 12%-ot kell elérnie a kisebbségi nyelvnek, hogy a település kétnyelvűvé válhasson. A megye kétnyelvűnek számít, ha csak egy kétnyelvű települése is van. Helsinki-Helsingfors, Turku-Abo és Vaasa-Vasa kétnyelvű városok a lakosság nyelvi arányára való tekintet nélkül. A települések nyelvi arányát a tízévenkénti népszámlálásnál tekintik át, amikor is az állampolgár tölti ki a nyelvi hovatartozása felől érdeklődő kérdést. A fenti arányok a jövőben várhatóan változnak a svéd nyelvűek számára kedvező módon.

A teljes oktatási rendszer kétnyelvű, az óvodától az egyetemig találunk svéd nyelvű oktatási intézményeket. A pozitív diszkrimináció a teljes rendszerben kimutatható. Az óvodai helyek elérhetőbbek a svéd nyelvű család gyermeke számára, mivel arányaiban több férőhely áll rendelkezésükre, mint a finn nyelvű családoknak. Az általános iskolák alsó tagozatos osz-